

Kristofer Houp

ČIJI JE ZOOLOŠKI VRT

Prvih godina nezavisnosti, naš zoološki vrt bio je divan. Jedan stub ulaza bio je u obliku velikog drvenog šimpanze, obojenog u čokoladnu braon boju, sa crvenim fesom, koji je na svojim plećima nosio veliki luk ulaznih vrata od teškog gvožđa. Drugi stub predstavljao je kamilu izrađenu od žutog peščara. Onda je stigao građanski rat. Vladini vojnici i pobunjenici bombardovali su jedni druge. Putevi su bili prepuni nagaznih mina, a polja puna neeksplodirane artiljerije, malih okruglih zrna od kasetnih bombi, koje se kotrljaju kao ikra neke debele jesetre. Takva je bila dnevna kiša smrti čije useve smo ubirali noćima.

Zoološki vrt nalazio se na strateškom mestu. Stajao je na jednom bregu u glavnom gradu. Kogod je držao zoološki vrt, držao je i grad; naš zoološki vrt su zauzimali i gubili mnogo puta, i svaki put kada je prelazio iz ruke u ruku bilo ga je sve manje. Vojnici i pobunjenici nisu uzimali – bar ne isprva – ptice i simpatične stanovnike drveća: koale, veverice, kao ni hitrije, žgoljavije životinje koje nisu mogli da uhvate, poput merkata. Započeli su, zdravorazumski, od hrane koju bi svako prepoznao – od zebre, kudua, egipatskih gusaka i većine šimpanzi.

I nisu vojnici pojeli ceo zoološki vrt odjednom, kako neki tvrde. Naravno da nisu. A i kada bi iznenada navalili na neku vrstu, kao na primer zamorce ili okapije, ili na velike mačke, to nije imalo nekakav mistični značaj; vojnici bi pucali u prvi kavez do kojeg bi došli. Ubijeni, skuvani i u slast pojedeni. Nisu to činili iz nekih mračnih pobuda, kao da su žudeli za hrabrošću lava u boju, ili želeli da u srca zarobe smelost risa. Bila je to dvopartijska stvar. Obe strane su bile gladne.

Sledeći su otišli slonovi. Na početku je postojao svojevrsni lovački sporazum između dve strane: ubij samo ono što možeš da pojedeš. Veliki je posao istranžirati jednog celog slona, a meso se brzo kvari. Na scenu je stupio drevni lovački sporazum koji seže sve do vremena naših dalekih predaka – ubijaj zajedno, pa deli plen.

Ali niko, ni pobunjenici ni vladini vojnici, nisu dirali beličastog jaguara iz južnoameričkih džungli.

Posle slonova, izgubili smo žirafe, nilske konje, lavove i tigrove.

Ali jaguar je i dalje ostajao netaknut. Nije bilo jasno zašto je baš on ostajao u životu. Bio je lep, da, ali dobar izgled nije iz kotla spasao lavove. A jaguar čak nije bio ni domaći stanovnik naše zemlje. Možda je baš to bio razlog: oduvek smo pokazivali veliki respekt prema stvarima koje dolaze iz tuđine. On je imao taj način kretanja, lagano, kao šlag kada se odmotava, kao ulje na točkovima. Njegove oči su bile tupe od gledanja kroz rešetke kaveza, ali ko bi mogao da ga krivi? S obzirom na to šta je sve video u našem ratu. U svakom slučaju, trupe su ga volele, i štatile. Vojnici su udarali kundacima svojih pušaka po rešetkama njegovog kaveza. Bodrili su ga: „Drž’ se, čoveče!”

Pobunjenici su pojeli sve do poslednje zmije. Vladini vojnici su očistili mravojede, dikobraze i mungose. Zatim su borci počeli da se spuštaju niže na lestvici – ali što je životinja

manja, više komada je potrebno da se napuni stomak. U našem zoološkom vrtu su počeli da se prazne kavezi i, neko vreme, uspostavljena su sledovanja: jedan vojnik, jedna veverica. Zamisao je bila: „Do đavola, bolje da nam ovo potraje“. Ali velikodušnost umire u ratno vreme i do trenutka kada su stigli do orlova, bilo je u se i u svoje kljuse.

Ali bez obzira koliko je zoološki vrt postao prašnjav i razrušen, posle mitraljeske paljbe iz vazduha i minobacača, sanjivi jaguar je nekako i dalje bio živ, možda malo mršaviji, a imao je i taj običaj da mrmlja sebi u bradu i odmahuje glavom, kao da je s vremena na vreme pokušavao da je olabavi, čak i zbaci s ramena.

Onda je jednog dana naša vlada objavila kraj rata, i navalila na nas da glasamo za nacionalno jedinstvo. Izmirili smo se sa pobunjenicima i svi su se složili da je mir zavladao u prestonici.

Tada smo izgubili jaguara.

Do dana današnjeg niko nije saznao koja je strana ubila, odrala i smazala jaguara, ali nas je sve skolila neka grozna jeza. Naš rat je bio porodični rat, rat između braće i sestara. Jednom smo imali svoju zemlju, a rasturili smo je na deliće. Jednom smo imali zoološki vrt, ali uzeli smo i pojeli ga. Sve do poslednje životinje je nestalo, osim tri papagaja tigrice. I koliko god da se trudite, zoološki vrt ne može da funkcioniše sa samo tri tigrice – a, ionako su gubile perje.

Ipak, mogle su možda i da prežive – te tigrice – da im perje na repovima nije bilo zeleno i crveno. Zelena i crvena su naše nacionalne boje. Nastupio je mir, vojske su želele da se provedu, a neki momci su baš morali da slave sa crvenim i zelenim perjem u kosi.

Zbogom rate; zbogom tigrice...

Ništa nije više preostalo u zoološkom vrtu, osim povremenog slabog vonja slona; prljavih kaveza, osušene kamilje balege, malo prljave slame. Bilo je grozno. Vojnici su bili mrtvi, životinje izgubljene, ali krhke, besmislene, bezvredne stvari su preživle: kore od pomorandže i ljuske od kikirikija i pikavci.

Tada su počeli da stižu ljudi. Stajali su u redu pred zoološkim vrtom: majke i njihova čeda, tako mršavi i grozničavi, sa muvama koje im se skupljaju po očima; prosjaci; i sakati vojnici. Zoološki vrt je izgledao tako pust, ali za mnoge je predstavljao utočište. Imao je vodu, imao je zidove, a posle opasnosti u prirodi, sa hiljadama posejanih mina, predstavljao je bezbedno mesto.

Za početak, među nama koji smo živeli u pravim kućama bilo je određene nelagode. Ljudi ne bi trebalo da žive u zoološkom vrtu, ali ako ne tamo, gde onda?

I tako su oni pristizali, u sve većem broju. Preuzimajući lavlji zabran i opravši crevom kavez polarnih medveda. Kućicu za foke uzela je jedna petočlana porodica i u dva poteza su je učinili što komfornijom, sa bebama koje spavaju u jaslama i većom koji se suši na rešetkama.

Negde duboko u duši tištilo nas je pitanje: da li su stvari onakve kakve treba da budu? To što su nas neki pominjali kao one što su pojeli svoj zoološki vrt predstavljalo je izvor izvesne sramote za nas i našu vladu. Ona je tvrdila da su to učinili pobunjenici, a pobunjenici su krivicu svaljivali na vladine trupe. Ali takva situacija se morala prekinuti pošto su vlada i pobunjenici već bili izmireni, tako da je bilo najbolje da se složimo da niko nije pojeo zoološki vrt. Sve je teže i teže bivalo naći nekoga ko bi priznao da je probao lava ili okusio žirafu ili ispekao tigra.

Prazni kavezi za ptice bili su sledeći na redu da se napune zahvalnim stanovnicima koji su živeli u ogromnom kavezu nebom pod oblacima. Gradili su gnezda od valovitog gvožđa po visokim budžacima i proširivali udubljenja u veštačkoj steni gde su se nekada gnezdile čigre. Peskom posuti pod kaveza za ptice postao je slatki dom za stanovnike sa tla. Uskoro je bilo šest porodica u naselju na nivoe, koji su ćeretali kao ljudi – njihovoj sreći nikad kraja.

Neverovatno je koliko se samo ljudi može stisnuti u jedan dobar kavez za ptice.

Posmatrači stanovnika zoološkog vrta bili su zapanjeni njihovom inventivnošću; kako uredni, kako fini, kako samo dovtljivi umeju da budu oni očajni. Kako su samo ribali i prali i sređivali sebi dom u brlogu polarnog medveda ili lavljem kavezu. Začuđujuće je bilo šta sve umeju da urade sa kartonom i limom. Stare kutije od municije prerastale su u spavaće sobe, gvozdene čaure kasetnih bombi prekivane su u kolevke za bebe; a stanovnici zoološkog vrta su činili čuda i od plastike. U tren oka svoju novu kuću su pomeli i očistili i već su kačili svoja imena na rešetke, nazivajući je domom.

Uskoro nije bilo više mesta u kavezu za ptice ili u žirafinoj ogradi ili slonovom zabranu. Jazbina mravojeda bila je sasvim popunjena, krokodilska farma i park za jelene bili su dupke puni.

U bazenu za krokodile nekoliko je porodica od trske sagradilo niz koliba, koje su izgledale kao da plutaju na vodi. Bio je to mešoviti svet: krokodilske porodice; ljudi polarni medvedi; stanovnici zmijskog parka.

I dalje su pristizali – i živeli u panjevima starih stabala eukaliptusa. Granate su u paramparčad rasturile ogromna debla, a gladni vojnici su poskidali grane za loženje. Ubleдела stabla, boje leševa, na prašnjavom dvorištu, ali su za neke predstavljala dom. A u zoološkom vrtu je bilo više ljudi nego što je ikada bilo životinja.

No, stizalo ih je sve više.

Proširila se vest i ljudi su dolazili da zure u one koji žive u kavezima. Ali ovo posmatranje pretvorilo se u razočaranje pošto su ljudi iza rešetaka izgledali baš kao i svi ostali.

U samom zoološkom vrtu, postepeno se razvila društvena struktura. Hijerarhija čopora. Porodice koje su živele u kavezima za reptile smatrale su se podmuklim i inferiornim, dok su ljudi koji su zauzeli mesto lavova i bufala, i oni koji su živeli na nečemu što su nazvali „Breg velike petorice“ – kojima su još pripadali i slon, leopard i nosorog – smatrali su se prirodnom aristokratijom zoološkog vrta. Društvene razlike su postajale sve izraženije. Sve lokacije iznad tigrovog kaveza predstavljale su atraktivna imanja; sve ispod krokodilskog bazena predstavljalo je sirotinjski kvart. Na sve to nadovezao se i problem podstarnarskog izdavanja – bilo je preduzetnika koji su delili svoje kaveze i izdavali čošak po čošak pridošlicama po visokim cenama.

Ponekad, u snu, bivši vojnici bi zavapili, kukajući za izgubljenim jaguarom. Ili sećajući se paunova. Naravno, na svetlosti dana, niko nije priznavao ništa slično. Kleli su se da nikada nisu očerupali noja, istranžirali pantera ili pogostili se flamingom. „Kakav je to čovek koji puca na sokole?“, govorili su. A govorili su i: „Nikada nisam ni primirisao lemurovo meso“, i: „S ponosom mogu da izjavim da su neki od mojih najboljih prijatelja lavovi“.

Ali uporno je ostajalo pitanje – šta se dogodilo sa narodom za koji se šuška da je pojeo svoj zoološki vrt?

I tako, dok je zvanično objavljeno da nije pronađen nijedan dokaz za tvrdnju da smo pojeli naš zoološki vrt, vlada je odlučila da je jedini način da se stane na kraj govorkanjima, pričama i spekulacijama, da se zoološki vrt obnovi i vrati svojim izvornim stanovnicima. Mora se reći da su neki smatrali ovaj korak nazadnim, pošto zoološki vrtovi nisu više ono što su nekad bili. Mnogi su gajili sumnje. Ali svi su se složili da se prošlost može ostaviti iza nas samo ako regulišemo naše zoološke vrtove i da jedino odgovor na pitanje – Čiji je uopšte zoološki vrt? – može da izbriše noćne more našeg dugog i krvavog sukoba.

I tako je započelo čišćenje. Naravno, za one izbačene iz kaveza morao se naći odgovarajući alternativni smeštaj gde bi mogli da se skuće kao ljudska bića, a ne da budu u kavezima kao zveri. Ali to nije bilo lako. Neki stanari su se emotivno vezali za svoje kaveze, i plakali su dok su ih odvodili. Drugi su se vezali lancima za svoje rešetke i skandirali: „Dalje ruke od našeg zoološkog vrta!“ Ljudi-nilski konji dežurali su kod ulaza u zoo-vrt. Strasti su se razbuktavale, i vojska je morala biti pozvana da uspostavi narušeni red i mir u više navrata.

Ali naposletku, preseljenje je okončano i vlasti su počele da obnavljaju zoološki vrt. U svoje su se kaveze vratili slonovi, lavovi i tigrovi, foke i polarni medvedi. Zoološki vrt je bio obnovljen sve do metalnog luka koji su nosili kamena kamila i drveni šimpanza – i sve je ponovo bilo kao nekada.

Pa ipak, čudno je bilo to što smo se osećali kao da smo nešto izgubili kada su iseljeni stanovnici kaveza. Ti naseljenici, ti zatvorenici, bili su tako domišljati, tako srećni. Borili su se, napredovali su, pokazali talenat za zarobljeništvo – obojili su svoje rešetke, počistili podove, obesili viseće ležaljke i podizali decu u tako malim prostorima da nisi mogao ni da se okreneš.

Ali tako se nije moglo dalje; ljudi naprosto nisu stvoreni da žive u zoološkom vrtu. Jer da su ostali, ko bi oni bili? A ko bi bili mi? O, da, bilo je veoma dobro što je sve ponovo bilo onako kako je trebalo da bude. Divili smo se oklopniku i polarnom medvedu; poželeti dobrodošlicu mošusnom jelenu i beličastom snenom jaguaru iz južnoameričkih džungli. Bez obzira što nisu izgledali kao da im je baš drago što su opet tu.

Govorili smo sebi: „Pa, uskoro će biti srećni, zar ne?“ Pogledali smo u oči okapiju i bongo antilopi i prošaputali: „Pa, ako ne vi, ko drugi?“

(Sa engleskog prevela Lidija Kapičić)